

Vasile RĂMNEANȚU
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

**Aspecte privind activitatea
Consiliului oamenilor muncii
de naționalitate sârbă din județul
Timiș în perioada 1968-1972**

Abstract: (Aspects regarding the activity of the Council of working people of Serbian nationality in Timiș County during the period 1968-1972) In 1968 the leadership of the Romanian Communist Party decided to found the Councils of the working people of the main minorities in Romania, which were to be part of the Socialist Unity Front. By organizing these new bodies, the Romanian communist leaders sought in fact full control over the minorities living on Romanian territory. The Council of Serbian Workers in Timiș County (a similar organisation was also active in Caraș-Severin County) had the task (in fact the obligation) to mobilize the Serbian population to participate in the main political events from the mentioned period, to undertake propagandist actions among them in order to make known the internal and foreign policy of the RCP and the Romanian state. Last but not least, it was meant to contribute to the achievement of the "new man" of communist type. Besides these objectives, which, given the historical context, could not be refused, the leadership of the Council (made up mostly of intellectuals) sought to defend the rights of the Serbian population, to preserve the cultural traditions of the Serbs in Banat and to contribute to the development of their spiritual life. In this respect, there were concerns for the development of the school network in Serbian, the endowment of Serbian schools and wards with quality textbooks, of their libraries with representative works of Serbian people of culture and science. On the other hand, the aim was to create artistic bands in localities with Serbian population (ensembles of songs and dances, theater bands, literary circles), to highlight the creations of Serbian writers and painters, as well as of valuable ethnographic pieces belonging to this ethnicity. Despite some difficulties, the activity of the members of the Council was beneficial for the Serbian population in Timiș County, boosted its cultural and artistic life and contributed to the preservation of the traditions of a community that played an important role in the history of this province.

Keywords: *Serbian, communism, own organisation, activities, Timiș County.*

Rezumat: În anul 1968 conducerea Partidului Comunist Român a hotărât constituirea Consiliilor oamenilor muncii ale principalelor minorități din România, care urmau să facă parte din Frontul Unității Socialiste. Prin organizarea noilor organisme, de fapt liderii comuniști români urmăreau controlul deplin și asupra minorităților care locuiau pe teritoriul românesc. Consiliul oamenilor muncii de naționalitate sârbă din județul Timiș (o organizație similară a activat și în județul Caraș-Severin) avea ca sarcină (obligație desigur) să mobilizeze populația sârbă pentru a participa la principalele evenimente politice din perioada pe care am analizat-o, să întreprindă acțiuni propagandistice în rândul acesteia pentru a face cunoscută politica internă și externă a PCR și a statului român și nu în ultimul rând să contribuie la realizarea „omului nou”, de tip comunist. Pe lângă aceste obiective care în contextul istoric dat nu puteau fi refuzate, conducerea Consiliului (alcătuită în mare parte din intelectuali) a căutat să apere drepturile populației sârbe, să păstreze tradițiile culturale ale sârbilor din Banat, să contribuie la dezvoltarea vieții spirituale a acestora. În acest sens au existat preocupări în vederea dezvoltării rețelei școlare în limba sârbă, înzestrării școlilor și secțiilor în limba sârbă cu manuale școlare de calitate, a bibliotecilor cu lucrări reprezentative ale oamenilor de cultură și de știință sârbi. Pe de altă parte s-a urmărit crearea de formații artistice în localitățile cu populație sârbă (ansambluri de cântece și jocuri, formații de teatru, cenacluri

literare), punerea în valoare a creațiilor scriitorilor, pictorilor sârbi, precum și a pieselor etnografice de valoare aparținând acestei etnii. În ciuda unor dificultăți, activitatea membrilor Consiliului a fost benefică pentru populația sârbă din județul Timiș, a impulsionat viața cultural-artistică a acesteia, a contribuit la conservarea tradițiilor unei comunități care a avut un rol important în istoria provinciei.

Cuvinte-cheie: *sârbi, comunism, organizație proprie, activitate, județul Timiș.*

În cadrul Plenarei CC al PCR din zilele de 24-25 octombrie 1968 s-a decis, la propunerea Comitetului Executiv al CC al PCR, constituirea Consiliilor oamenilor muncii ale naționalităților conlocuitoare din România.

Dacă în cazul minorităților germane și maghiare au fost create consilii naționale, în privința celei sârbe (mai puțin numeroasă) exista un consiliu județean condus de către un președinte, doi-trei vicepreședinți și un secretar. Membrii Consiliului erau aleși de către „reprezentanții oamenilor muncii de etnie sârbă” din județul Timiș și urmau să „își desfășoare activitatea în conformitate cu principiul muncii colective și pe baze obștești”. Totodată, noile organisme nu aveau personal salariat și erau incluse în cadrul Frontului Unității Socialiste (Rămnescu 2004, 598-599).

Oficial, aceste consilii au fost înființate pentru a asigura o participare mai mare a naționalităților respective la viața politică, economică și culturală a țării (Cerović 2005, 167).

În „Planul de măsuri privind lucrările de constituire a Comisiilor județene ale oamenilor muncii de naționalitate germană, maghiară și sârbă” se prevedea ca o „comisie de organizare” să coordoneze activitatea până la înființarea comisiei județene respective, cea sârbă fiind alcătuită din Milan Iovanovici, Dușan Sablici, Vasile Obradov.

La ședința de constituire a Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă erau desemnați să participe 125 de reprezentanți ai acestei minorități, alegerea acestora urmând să fie realizată în cadrul ședințelor de birou ale comitetelor comunale, orașenești și municipale de partid, la care vor lua parte și lideri ai organizațiilor de masă, obștești și de stat (SJANT, Fond Comitetul județean PCR Timiș, d. 390/1968, f. 1-2).

Ședința de constituire a Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă din județul Timiș a avut loc în dat de 8 noiembrie 1968 (în sala Comitetului județean al PCR), la ea participând, așa cum s-a prevăzut, 125 de delegați (SJANT, Fond Consiliul oamenilor muncii de naționalitate sârbă din județul Timiș, d. 1/1968, f. 1-4. Vezi și *Scânteia*, 10 noiembrie 1968, p. 2).

În prezidiu au luat loc Mihai Telescu (primul-secretar al Comitetului județean Timiș al PCR), Vasile Daju (membru al biroului Comitetului județean PCR Timiș), Trandafir Cocârlă (secretar al Comitetului județean PCR Timiș), Vasile Obradov (membru supleant al biroului Comitetului județean PCR Timiș), Milan Iovanovici (

redactor șef al ziarului în limba sârbă „Pravda”), Dușan Sablici (profesor emerit, directorul Liceului nr. 10 din Timișoara), Arcadie Giurgiev (președintele CAP-ului din localitatea Diniaș), Smilia Raicov (muncitoare la Fabrica Bega), Zdravco Blagoev (ilegalist, pensionar).

În cadrul întrunirii, au fost propuși ca membrii ai Consiliului județean al oamenilor muncii de naționalitate sârbă un număr de 17 reprezentanți ai acestei etnii, care trebuiau să îndeplinească următoarele criterii: să facă parte „din rândul muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, să fie membrii PCR, dar și fără de partid, de gen masculin sau feminin din localitățile cu populație sârbă, tovarăși atașați partidului, cu prestigiu și autoritate în fața maselor” (SJANT, d. 1/1968, f. 4-7.)

Cei prezenți l-au ales în funcția de președinte al Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă din județul Timiș pe Milan Iovanovici (SJANT, d.1/1968, f. 21). Ca vicepreședinți au fost aleși Dușan Sablici, Marince Pașici (secretar de partid la Fabrica de mănăși Timișoara), iar ca secretar Arcadie Jivanov (redactor la Secția sârbă a Studioului de radio Timișoara) (SJANT, d. 1/1968, f. 45 Vezi și Stepanov 2006, 42-43).

Într-o cuvântare rostită cu acest prilej, probabil de către Mihai Telescu, se arată că în județul Timiș populația de etnie sârbă beneficia de două publicații „Knjzevni zivot” și „Pravda”, ultima fiind o gazetă săptămânală, care și-a îmbunătățit formatul.

De asemenea exista o emisiune în limba sârbă în cadrul studioului de radio Timișoara, iar în privința rețelei de învățământ, în județul Timiș își desfășurau activitatea 18 școli și secții cu limba de predare sârbă.

În același timp, pe scena artistică era prezent un ansamblu sârb de cântece și dansuri (SJANT, d. 1/1968, f. 35-36).

Noul organism a întocmit o evidență privitoare la populația de etnie sârbă din județul Timiș din care aflăm că numărul acesteia era de circa 24.000 de oameni care locuiau în 32 de așezări urbane și rurale, fiind majoritară în 14 localități.

În mediul rural trăiau cea mai mare parte a etnicilor sârbi (83,33%), în timp ce la orașe (16,33%) cei mai mulți erau stabiliți în municipiul Timișoara, numărul lor fiind de circa 4000.

În privința ocupațiilor, majoritatea munceau în agricultură (aproximativ 78%), restul lucrând în sectorul industrial, în cadrul cooperativelor meșteșugărești etc., iar în ceea ce privește reprezentativitatea în organele de stat, minoritatea sârbă avea un deputat în Marea Adunare Națională, patru deputați în consiliile municipale, 9 deputați în consiliile orașenești și 212 deputați în consiliile comunale.

Totodată, 17 președinți de CAP-uri erau de naționalitate sârbă, 5 directori de întreprinderi industriale fiind de aceeași etnie, existând 3.400 de membri de partid (activând 10 activiști de partid salariați sârbi).

La Timișoara apărea de 25 de ani ziarul în limba sârbă „Pravda”, iar din anul 1957 revista literară „Knjizevni zivot”, în județ existând și două cercuri literare în limba sârbă, poeții și scriitorii sârbi publicând „în anii regimului nostru” 20 de culegeri de poezii și 15 culegeri de proză.

Pe de altă parte, Ansamblul sârb de Stat de Cântece și Jocuri (înființat în 1954) s-a remarcat printr-o activitate deosebit de intensă, susținând peste 2000 de spectacole în țară și străinătate, iar în comunele și satele locuite de sârbi existau zeci de formații artistice de amatori.

În capitala județului, din cadrul Studioului de radio făcea parte și o secție care emitea zilnic două emisiuni în limba sârbă.

În privința învățământului cu predare în limba sârbă, în Timiș existau 18 școli și secții generale de 8 ani, în care învățau 831 de elevi, în timp ce la Timișoara în cadrul Liceului nr. 10 funcționa și o secție cu predare în limba sârbă, frecventată de 119 elevi. De asemenea, rețeaua școlară județeană cuprindea și 11 grădinițe de copii cu limba de predare sârbă, toate aceste instituții școlare având 19 educatoare, 59 de învățători și 84 de profesori de naționalitate sârbă (la Inspectoratul școlar județean activând un inspector sârb) (SJANT, d. 1/1968, f. 43-44).

La 14 noiembrie Consiliul județean Timiș al oamenilor muncii de naționalitate sârbă a aderat la Frontul Unității Socialiste (*Scînteia*, 15 noiembrie 1968, p. 3).

„Planul de măsuri privind îmbunătățirea muncii politice și cultural-educative de masă în rândul oamenilor muncii aparținând naționalităților conlocuitoare” elaborat de către Comitetul județean PCR prevedea relansarea formațiilor artistice de tradiție precum orchestra de tamburași din Sânmartinu Sârbesc, Beregsău Mic, Sânpetru Mare, Diniaș, Checea, a corurilor din Cenei, Diniaș.

Se urmărea și înzestrarea bibliotecilor din localitățile cu populație sârbă majoritară cu cărți și reviste în limba sârbă, iar bibliotecarii care își desfășurau activitatea în astfel de biblioteci trebuiau să cunoască și limba sârbă.

În plan artistic se avea în vedere studierea posibilității ca membrii Ansamblul sârb de Stat de Cântece și Jocuri să fie integrați într-o categorie superioară de salarizare, să fie incluși în cadrul acestuia artiști și conducători bine pregătiți, să fie ridicată calitatea programelor și stabilit un raport corespunzător între piesele folclorice sârbești și românești ținându-se cont de publicul în fața căruia aveau loc spectacolele.

Ziarul în limba sârbă „Pravda”, urma să cuprindă trimestrial un supliment de patru pagini care să conțină piese de teatru într-un act, texte pentru brigăzile artistice, cântece, recenzii și alte lucrări necesare formațiilor artistice de amatori sârbești care activau în județ (SJANT, Fond Consiliul oamenilor muncii de naționalitate sârbă din județul Timiș, d. 2/1968, f. 1-7).

Emisiunea în limba sârbă care se difuza în cadrul Studioului de radio Timișoara era mărită cu 15 minute.

În document se mai prevedeau: organizarea în anul 1968 a unui concurs de folclor pentru promovarea muzicii populare sârbești, extinderea emisiunilor „Muzică la cerere” pentru sârbii din județul Timiș, realizarea, anuală, de către membrii cercurilor literare în limba sârbă, prin intermediul Casei creației populare, a unor culegeri de versuri și proză, publicarea unui volum comun de prezentare a folclorului și obiceiurilor naționalităților conlocuitoare, cu concursul celor patru ziare județene.

În privința învățământului în limba sârbă, în vederea asigurării necesarului de manuale în limba maternă pentru elevii sârbi din clasele IX-XII trebuiau luate măsuri pentru traducerea și litografierea acestora pe plan local (SJANT, d. 2/1968, f. 8-9).

„Planul de muncă pe perioada 15 decembrie 1968-31 martie 1969” elaborat de către conducerea Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă prevedea, în prima sa parte, obiectivele politice care trebuiau îndeplinite în perioada menționată mai sus, respectiv pregătirea și desfășurarea campaniei electorale pentru alegerile de deputați în Marea Adunarea Națională și consiliile populare, cunoașterea politicii interne și externe a PCR și statului român de către populația de etnie sârbă din județ.

Pe de altă parte, se avea în vedere organizarea unor întâlniri ale oamenilor de cultură și de știință de naționalitate sârbă cu locuitorii unor comune în care populația sârbă era majoritară, la care urmau să-și dea concursul și Ansamblul sârb de Stat de Căntece și Jocuri din Timișoara, Studioul de radio Timișoara, redacțiile publicațiilor „Pravda” și „Knjizevni zivot”, Casa de cultură a municipiului Timișoara.

În același timp, se urmărea realizarea unei seri culturale pentru locuitorii sârbi din Timișoara, cu sprijinul Ansamblului sârb de Stat de Căntece și Jocuri, Casei de cultură a municipiului și Liceului nr. 10, la care urmau să participe și scriitori, ziariști, intelectuali de prestigiu din municipiul de pe Bega.

Conducerea Consiliului propunea consultări cu factorii de decizie ai Ansamblului sârb de stat, ziarului „Pravda”, redacției emisiunii în limba sârbă din cadrul postului de radio Timișoara în vederea îmbunătățirii activității acestora.

Consiliul recomanda Casei județene de cultură și artă tipărirea de materiale necesare căminelor culturale în care activa populația de naționalitate sârbă, oferindu-se să se implice în traducerea acestora în limba sârbă.

Totodată, va ajuta Comitetul de Artă și Cultură să accelereze procesul de formare a corurilor și formațiilor de tamburași în localitățile cu populație sârbă, precum și de intensificare a activității artistice a acestora.

Se va lua legătura și cu autoritățile competente pentru a fi studiată posibilitatea înființării unui club muncitoresc la Timișoara, care să dispună de o sală de lectură, de spații potrivite pentru manifestări cultural-artistice la care să participe instituțiile de artă, cercul literar în limba sârbă, redacția ziarului „Pravda” și a studioului de radio Timișoara, Liceul nr. 10 (SJANT, d. 3/1969, f. 1-3).

Și în „Planul de muncă pe perioada mai-decembrie 1969”, în prima parte era evidențiată activitatea politică la care au participat membrii Consiliului. Astfel, au avut loc expuneri pe tema Congresului al X-lea al PCR, în cinstea zilei de 23 august, au fost prezentate realizările perioadei socialiste, s-a urmărit mobilizarea populației de origine etnică sârbă pentru îndeplinirea planului cincinal.

Se preciza că astfel de întruniri politice se încheiau cu spectacole artistice sau acțiuni culturale, precum cele de la Sănnicolau Mare (o șezătoare literară), Timișoara (un program artistic susținut de echipe de artiști amatori din județ).

Planul de muncă mai prevedea organizarea, până la finele anului, în cadrul căminelor culturale din localitățile Cenei și Sânpetru Mare a unor seri culturale, cu

sprijinul Comitetului de Cultură și Artă, al Ansamblului sârb de Stat de Cântece și Jocuri și a unor formații valoroase de tamburași.

Având concursul Comitetului de Cultură și Artă, al specialiștilor, membrii Consiliului își propuneau ca obiectiv și înființarea unui cor, grup vocal sau a unei orchestre cu coarde pe lângă Studioul de radio Timișoara, precum și al unui cerc dramatic din care să facă parte tineri muncitori, studenți și elevi.

De asemenea, conducerea organizației urma să se implice în rezolvarea unor probleme sociale, profesionale etc. ale locuitorilor sârbi din județul Timiș (SJANT, d. 3/1969, f. 4-5).

În „Darea de seamă despre activitatea Consiliului oamenilor muncii sârbi” din județul Timiș din perioada 8 XII 1968-20 V 1969” se precizează că în privința activității politice, membrii organizației au luat parte la campania electorală și la popularizarea programului Frontului Unității Socialiste.

În același timp, a fost organizat la Casa studenților un spectacol pentru locuitorii sârbi ai Timișoarei (au luat parte circa 500 de oameni) la care și-au dat concursul elevii Liceului nr. 10, eveniment cultural care a fost și radiodifuzat. De asemenea s-a desfășurat un spectacol artistic în localitate Sânmartin, la care au participat formațiile Căminului cultural din Sânmartinu Sârbesc și Ansamblul sârb de Stat de Cântece și Jocuri din Timișoara.

Conducerea Consiliului a solicitat intelectualilor sârbi să elaboreze lucrări literar-muzicale, piese muzicale pentru impulsivizarea activității cultural-educative în localitățile rurale cu populație sârbă, ținându-se cont și de faptul că unele dintre formațiile artistice care activau în așezările respective prezentau programe de slabă calitate.

În ceea ce privea învățământul în limba sârbă, a fost stabilită legătura cu Inspectoratul școlar județean pentru a fi cunoscută mai bine situația școlilor și a secțiilor cu limba de predare sârbă.

Se mai evidențiază faptul că profesorul Dușan Sablici a elaborat lucrarea „Scriitorii sârbi din Republica Socialistă România”, care urma să fie publicată.

În document se sublinia că nu toate obiectivele prevăzute în planul Consiliului au fost îndeplinite și aceasta din cauza inactivității conducerii organizației, a lui Milan Ivanovici în special care a încercat mai mult individual să rezolve problemele, neimprimând „un caracter organizat și ordonat muncii”. În consecință, pe viitor trebuia să se acorde o mai mare atenție muncii în colectiv, membrii Consiliului să dea dovadă de o mai mare inițiativă și să fie prezenți mai des pe teren în localitățile cu populație sârbă (SJANT, d. 3/1969, f. 24-28).

În procesul-verbal al ședinței Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă (7 iunie 1969) se menționează că vorbitorii au arătat că activitatea acestuia a fost până în acel moment destul de slabă, pronunțându-se pentru o organizare mai eficientă a muncii, în special în privința vieții culturale, pentru o distribuție mai bună a cărților în limba sârbă, mai ales a operelor clasice, iar în acest scop era necesară implicarea intelectualilor.

Participanții au atras atenția că nu trebuiau să se piardă tradițiile populației sârbe din Banat, iar pentru aceasta se cuvenea ca tinerii să învețe cântecele și jocurile sârbești.

În același timp, se cerea ca membrii Consiliului să cunoască toate localitățile unde locuiau sârbii, să le afle problemele cu care aceștia se confruntau, să sprijine autoritățile locale în rezolvarea acestora.

Se mai propunea și colaborarea cu Consiliul oamenilor muncii de naționalitate sârbă din Caraș-Severin, iar în acest sens să fie programate schimburi de experiență, de programe culturale, de vizite (SJANT, d. 3/1969, f. 31-35).

La 3 iunie 1970 la Timișoara s-a desfășurat plenara Consiliului județean Timiș al oamenilor muncii de naționalitate sârbă în cadrul căreia a fost prezentată activitatea consiliului până în acel moment.

De asemenea a fost analizat planul de muncă pe următorul semestru, fiind dezbătut și regulamentul de funcționare a consiliilor județene ale oamenilor muncii ale naționalităților conlocuitoare din România.

În încheierea întrunirii s-a înființat biroul Consiliului județean al oamenilor muncii de naționalitate sârbă format din Milan Iovanovici (președinte), Vasile Obradov, Dușan Sablici, Marince Pașici (vicepreședinți) și Arcadie Jivanov în calitate de secretar (*Drapelul roșu*, 4 iunie 1970, p. 1).

„Referatul privind activitatea Consiliului în perioada iunie 1969-mai 1970” precizează că în cinstea Congresului PCR și a celei de-a 25-a aniversări a proclamării Republicii, a fost organizat, în colaborare cu Comitetul de Cultură și Artă și Căminul cultural din Sânmartinu Sârbesc, un spectacol „model”, la care și-au dat concursul artiștii amatori din localitate, soliștii vocali de la Ansamblul sârb de Stat de Cântece și Jocuri și cvintetul instrumental al Casei de cultură a municipiului Timișoara, spectacolul fiind radiodifuzat.

În același timp, formația din Sânmartinu Sârbesc și-a îmbunătățit și diversificat repertoriul artistic, realizând spectacole artistice în Iugoslavia, la Vârșet și Uljma, care s-au bucurat de succes.

Tot în perioada amintită mai sus, în colaborare cu Casa de cultură a studenților, cu Studioul de radio Timișoara și Filarmonica „Banatul” s-a înființat o orchestră de tamburași, alcătuită din studenți sârbi care studiau în Centru universitar Timișoara, care avea un repertoriu artistic destul de bogat și variat și care a fost prezentat în cadrul unui spectacol radiodifuzat în comuna Ivanda. De asemenea formația de tamburași, împreună cu soliști amatori din Timișoara, pregătea înregistrarea unor piese muzicale pentru emisiunea de radio în limba sârbă, care urmau să fie prezentate și în cadrul unor spectacole în Timișoara precum și în județ.

Comitetul s-a implicat și în aniversarea a 50 de ani de viață și 30 de ani de activitate artistică a poetului Vladimir Ciocov, organizând în colaborare cu Asociația Scriitorilor din Timișoara și Comitetul de Cultură și Artă, o adunare festivă (în ziua de 9 martie 1970) la care au participat reprezentanți ai Uniunii Scriitorilor din România, o delegație de scriitori din Iugoslavia, iar publicația „Banatske novine”, celelalte ziare

județene și Studioul de radio Timișoara s-au referit pe larg la opera literară a poetului sârbătorit.

În document se evidențiază existența în continuare a unor neîmpliniri datorate faptului că liderii Consiliului munceau în mod „sectar”.

Se propunea ca Teatrul „Matei Millo” și Filarmonica „Banatul” să cuprindă în repertoriul lor și piese de teatru, creații muzicale aparținând unor autori iugoslavi.

În domeniul învățământului, se solicita înființarea de noi secții în limba sârbă pe lângă unele școli din județ, precum și rezolvarea altor probleme ce țineau de acest domeniu.

Conducerea Consiliului avea în vedere și atribuirea unui local propriu sau al unui spațiu în cadrul unor instituții (Ansamblu, Teatrul german) necesar pentru „desfășurarea unor activități cu caracter permanent și organizat” (SJANT, Fond Consiliul oamenilor muncii de naționalitate sârbă din județul Timiș, d. 4/1970, f. 1-6).

„Planul de muncă din perioada 1 VI-31 VIII 1970” prevedea ca în colaborare cu Comitetul de Cultură și Artă, Comitetul județean UTC și Comitetul județean al femeilor, Consiliul să organizeze întruniri în cursul cărora oamenii de știință și de cultură de naționalitate sârbă să susțină conferințe pentru popularizarea științei și culturii în vederea ridicării nivelului cultural și științific a populației de etnie sârbă din județ.

Totodată, pentru reactivarea și sprijinirea formațiilor cultural-artistice sârbești din județ, artiști ai Ansamblului sârb de Stat de Căntece și Jocuri urmau să se implice în acest scop, contribuind la realizarea unor repertorii artistice de calitate. Erau avute în vedere formațiile artistice din Diniaș, Foeni, Sânnicolau Mare, Soca, Cenei, Variaș, Gelu, Petrovaselo.

De asemenea, gazeta „Banatske novine” va include în paginile sale texte necesare brigăzilor artistice, scenete, monologuri, piese de teatru într-un act, îndrumări metodologice pentru valorificarea folclorului, iar în cadrul emisiunilor în limba sârbă de la Radio Timișoara vor fi prezentate spectacolele cele mai reușite ale acestor formații artistice.

Se aprecia, în continuarea documentului, că formația de amatori aparținând Căminului cultural din Sânmartinu Sârbesc avea o activitate bună și în consecință pe 7 iunie era organizat un spectacol model, la care să participe activiștii culturali din diverse localități.

Conducerea Consiliului evidențiază necesitatea unei popularizări mai eficiente a lucrărilor literare ale scriitorilor și poezilor sârbi, iar în colaborare cu Asociația scriitorilor din Timișoara, cu Comitetul de Cultură și Artă, realizarea unor seri literare, urmate de programe artistice în localitățile Diniaș, Cenad, Saravale, Petrovaselo, Cralovăț, Ivanda etc.

Tot în acest sens, se avea în vedere organizarea la Timișoara, în colaborare cu Casa de cultură a studenților, o întâlnire a tinerilor poeți sârbi cu studenți și elevi din clasele superioare ale Liceului nr. 10, urmată de un program artistic realizat de către orchestra de tamburași a Casei de cultură a studenților și Liceul nr. 10.

Consiliul va sprijini, împreună cu cercul literar de pe lângă revista „Knjizevni zivot”, cercul literar „Dositei Obradovici” din Sânmartinu Sârbesc pentru îmbogățirea activității acestuia, pentru organizarea unor întâlniri a membrilor săi cu locuitorii sârbi din Variaș, Sânpetru Mare, Soca și Cenei.

Se va acorda tot concursul redacției de radio în limba sârbă în vederea realizării de „radio-spectacole” la care să participe formații artistice locale și artiști profesioniști din Timișoara și care să se desfășoare la Sânpetru Mare și Cenei.

Consiliul și-a planificat o întâlnire cu reprezentanții oamenilor muncii sârbi din Timișoara, precum și din localități mai mari în care locuiau cetățeni de etnie sârbă din județele Timiș, Caraș-Severin și Arad cu scopul îmbunătățirii activității ziarului „Banatske novine”, revistei literare „Knjizevni zivot” și a emisiunii de radio în limba sârbă (SJANT, d. 4/1970, f. 21-24).

În „Referat privind activitatea Consiliului în perioada iunie 1969-martie 1970” se arată că în cadrul „Lunii cărții la sate” la cererea Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă din Caraș Severin și în colaborare cu Asociația scriitorilor din Timișoara, scriitorul Svetomir Raicov, poezii Popovici Jiva și Draga Mirianci au luat parte la o seară literară în comuna Socol (Caraș-Severin) (SJANT, d. 4/1970, f. 66, 69).

Într-un document care începe cu fraza „Stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, Stimați tovarășii” și semnat de către Milan Iovanovici se făcea o prezentare a activității culturale a comunității sârbe din județul Timiș, arătându-se că își desfășurau activitatea trei cercuri literare în limba sârbă, iar scrierile unor oameni de litere precum Vladimir Ciocov, Raicov Svetomir, Lazar Ilici, Jiva Popovici precum și ale multor poeți tineri au apărut în 20 de culegeri de poezii și 15 de proză.

În Timișoara exista Ansamblul sârb de Stat de Cântece și Jocuri care a susținut de la înființarea sa peste 2000 de spectacole, desfășurându-și activitatea, în același timp, peste 950 de artiști amatori de naționalitate sârbă (SJANT, d. 4/1970, f. 79-81).

Într-un alt material referitor la redacția ziarului „Banatske novine” se preciza că cea mai mare parte a volumelor de proză și poezie în limba sârbă erau realizate de către membrii redacției și ai Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă, aceștia aducându-și un aport important și la editarea manualelor destinate școlilor și secțiilor cu limba de predare sârbo-croată (SJANT, d. 4/1970, f. 86-89).

În altă ordine de idei, conducerea Consiliului era chemată să rezolve unele probleme cu care se confruntau membrii comunității sârbe din județ. Astfel, organizația de bază a CAP-ului din Beregsău Mic cerea sprijin pentru repararea drumului din localitate, pentru o circulație normală a corespondenței, solicitând luarea unor măsuri față de comportamentul neadecvat al unor salariați ai Consiliului popular și ai cooperativei de consum din Săcălaz (SJANT, d. 4/1970, f. 60-63).

În „Planul de muncă pe perioada 8 mai-30 iunie 1971” conducerea Consiliului își propunea să activeze pentru intensificarea activității cultural-artistice. Astfel, împreună cu redacțiile publicațiilor „Banatske novine”, „Knjizevni zivot”, a emisiunii de radio în limba sârbă, precum și cu sprijinul Comitetului de Cultură și Artă, urma să

întocmească un studiu privitor la răspândirea presei, cărții și emisiunilor radiofonice în limba sârbă.

De asemenea, în colaborare cu Filiala Societății de Științe Istorice, membrii organizației aveau în vedere inițierea unor cercetări legate de viața „și lupta în comun a oamenilor muncii români, sârbi și alte naționalități din Timiș, mai ales a luptei contra fascismului, a războiului, pentru cucerirea puterii politice de către PCR”.

Se urmărea și înființarea la Timișoara a unui ansamblu de amatori sârb, unde să fie atrași cei mai talentați artiști amatori, în această acțiune urmând a primi sprijinul Comitetului de Cultură și Artă și Consiliului județean al Sindicatelor.

Consiliul va acorda ajutor conducerii Căminului cultural din Sânmartinu Sârbesc pentru organizarea în luna iunie a unei șezători în care să fie prezentate obiceiurile specifice sârbilor și la care urmau să participe și alte formații artistice din localitățile învecinate. Concomitent, va sprijini autoritățile din localitatea de mai sus să realizeze un spectacol de calitate cu care să răspundă la vizita Teatrului popular din Kikinda.

Printre propuneri se înscriau publicarea lucrării profesorului universitar Mirco Jivcoviți privitoare la Dositei Obradoviți, realizarea, în colaborare cu Uniunea artiștilor plastici, de cercetări pentru reconsiderarea critică a operelor pictorilor bănățeni sârbi precum frații Alexici, Nedelcoviți, Popoviți etc, activitatea și viața acestora fiind prea puțin cunoscută de către populația sârbă din Banat.

În același timp se recomanda Asociației Scriitorilor din Timișoara alcătuirea unui volum de poezii scrise de poeții sârbi care să fie tradus în limba română.

Era sprijinită și activitatea cenaclului literar „Dositei Obradoviți” din Sânmartinu Sârbesc, venindu-se în acest sens cu inițiativa editării de către Casa de creație populară a unui volum de poezii și schițe aparținând membrilor cenaclului.

Totodată, pentru încurajarea creației literare și artistice se propunea redacției „Banatske novine” ca, împreună cu cenaclurile literare din Timișoara, să realizeze o dată la două luni un supliment care să cuprindă poezii, schițe originale și traduceri din alte limbi.

În vederea îmbogățirii patrimoniului etnografic al Muzeului Banatului, Consiliul se va implica în descoperirea de noi elemente etnografice sârbe.

Conducerea Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă urma să acorde o atenție și mai mare cunoașterii problemelor specifice cu care se confrunta populația sârbă din județul Timiș (SJANT, d. 5/1971, f. 1-4).

La începutul materialului intitulat „Informare pentru ședința lărgită a Consiliului județean Timiș al oamenilor muncii de naționalitate sârbă din ziua de 8 aprilie 1971”, au fost prezentate unele date statistice privitoare la populația sârbă din județul Timiș.

Astfel, se preciza că în județ locuiau aproximativ 30.000 de locuitori de etnie sârbă, iar din evidențele Inspectoratului școlar județean aproximativ 900 de elevi de naționalitate sârbă învățau în limba maternă, numărul raportat la cifra locuitorilor fiind considerat mic.

În consecință, se propunea Inspectoratului școlar județean să fie analizată situația rețelei școlare în limba sârbă, în special în localitățile Deta, Stanciova, Recaș, Sânpetru Mare, Gelu etc., în vederea înființării unor posturi de învățători sau a unor clase V-X cu predare în limba sârbă.

Totodată, se solicita îmbunătățirea urgentă a conținutului manualelor școlare în limba sârbă deoarece datorită unor traduceri incorecte au apărut greșeli de natură științifică. Se mai menționa că și pregătirea manualelor școlare pentru anul școlar 1971-1972 se făcea într-un ritm foarte lent și drept urmare procesul va fi grăbit în ultimă instanță ducând la o calitate mai slabă a acestora.

În privința activității artistice de amatori, aceasta nu s-a ridicat la nivelul așteptat, deși au existat unele realizări în ultima perioadă de timp. Se avea în vedere și situația din Timișoara, unde dispariția Ansamblului sârb de Stat de Cântece și Jocuri a lăsat un gol și, drept urmare, pe lângă Casa de cultură a municipiului de pe Bega și-au început pregătirile orchestra și formația de dansuri populare de amatori. Se menționa însă că demersurile pentru alcătuirea unui cor au eșuat deocamdată.

În document se sublinia necesitatea acordării unui sprijin mult mai mare din partea Comitetului de Artă și Cultură artiștilor amatori sârbi care activau pe lângă Casa de cultură Timișoara, în special în privința asigurării localului, costumelor populare, instrumentelor muzicale, doar în aceste condiții putându-se înregistra progrese.

În lunile februarie-martie 1971, la inițiativa Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă, au avut loc unele evenimente reușite, precum expuneri ale membrilor cercului literar „Dositei Obradovici”, două programe cultural-artistice organizate la Timișoara și unul la Sânmartin, la care au participat formațiile artistice ale Liceului nr. 10, studenților și a celei din Sânmartin.

Conducerea Consiliului propunea autorităților de resort ca o dată pe lună, la Televiziunea română să fie incluse, timp de o jumătate de oră, și emisiuni în limba sârbă.

În privința „Problemelor de perspectivă”, se preconiza întocmirea până la sfârșitul anului a unui studiu referitor la istoria sârbilor din România, realizarea, în colaborare cu Consiliul Culturii și Educației Socialiste și Inspectoratul școlar județean, a unui sondaj referitor la dotarea bibliotecilor comunale și școlare cu carte în limba sârbă, sprijinirea muzeografilor din cadrul Muzeului Banatului în vederea achiziționării de lucrări aparținând unor pictori sârbi care au trăit și creat pe teritoriul Banatului (SJANT, d. 5/1971, f. 25-37).

Desființarea Ansamblului sârb de Stat de Cântece și Jocuri printr-o decizie a Consiliului de Miniștri s-a aflat și în atenția factorilor politici și de cultură ai județului Timiș. Astfel, într-un memoriu adresat lui Dumitru Popescu (secretar al CC al PCR) de către primul-secretar al Comitetului județean PCR Timiș, Mihai Telescu (septembrie 1970) se sublinia că ansamblul era singura instituție artistică profesionistă din țară pentru populația de naționalitate sârbă, hotărârea stârnind o stare de nemulțumire, organele județene de partid și de stat, săptămânalul „Banatske novine” și Consiliul

județean Timiș al oamenilor muncii de naționalitate sârbă primind numeroase scrisori care exprimau această stare de spirit.

În document se arată că decizia guvernului român a provocat nelămuriri și în Iugoslavia, unde ansamblul era bine cunoscut și apreciat, fiind invitat deseori să susțină spectacole.

Primul-secretar preciza că în urma măsurilor de restructurare luate, a fost constituit Ansamblul folcloric „Banatul”, sub egida Consiliului județean al Uniunii generale ale Sindicatelor din România, având în schema de funcționare 40 de posturi, dar organizarea acestuia din acel moment nu putea răspunde „cerințelor specifice populației sârbe”.

Drept urmare, „pentru a repara parțial această greșală” și pentru a îndeplini cererile legitime ale populației sârbe, Mihai Telescu îi solicita lui Dumitru Popescu sprijinul în vederea suplimentării schemei personalului artistic cu încă 20 de persoane (16 dansatori și 4 soliști) (SJANT, Fond Comitetul județean PCR Timiș, d. 36/1970, f. 72).

Într-un document sumar, intitulat „Informare pentru ședința lărgită a Consiliului județean Timiș al oamenilor muncii de naționalitate sârbă”, se propunea Comitetului de Cultură și Artă analizarea posibilității reînființării Ansamblului de stat sârbesc din Timișoara, care s-a bucurat de o mare popularitate, a contribuit la valorificarea folclorului sârbesc, renașterea lui încurajând dezvoltarea mișcărilor artistice de amatori din localitățile rurale cu populație sârbă din Banat (SJANT, Fond Consiliul oamenilor muncii de naționalitate sârbă din județul Timiș, d. 5/1971, f. 38, 48).

La 8 aprilie 1971 s-a desfășurat plenara Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă din județul Timiș în cadrul căreia s-au discutat o serie de probleme referitoare la populația de etnie sârbă din județ.

În intervenția sa, avocatul Mircov Zlatoie solicita ca deciziile Comitetului Executiv al Consiliului popular al județului Timiș și al municipiului Timișoara să fie redactate și în limba sârbă. Vorbitorul se pronunța și pentru a fi analizată posibilitatea reînființării fostului ansamblu de stat sârb (SJANT, d. 5/1971, f. 117).

Dușița Zivanov (redactor la „Banatske novine”) aprecia introducerea studiului limbii sârbe la Liceul Pedagogic din Timișoara, dar sublinia că existau dificultăți mari datorate cunoașterii foarte slabe a limbii de către elevii care urmau aceste cursuri, cauza fiind determinată de modul cum limba sârbă era predată în școlile generale.

Vorbitorul a arătat că în județul Timiș pe lângă școlile sau secțiile de 8 clase cu limba de predare sârbo-croată, care funcționau în Timișoara, Diniaș, Sânmartinu Sârbesc, Cenei, Petrovaselo, mai existau secții sârbe cu clasele I-IV la Sânpetru Mare, Variaș, Gelu, Foeni, Sânnicolau Mare.

Ori, după terminarea celor patru clase, elevii acestor secții urmau școli generale de 8 sau 10 clase în limba română, limba maternă fiind învățată doar facultativ cu învățători sau profesori calificați sau nu.

Procesul de învățământ se desfășura fără să existe vreo programă școlară, fără să fie constituite clase ci doar grupe de elevi, folosindu-se manuale școlare vechi sau, în

cele mai fericite cazuri când existau preocupări din partea direcțiunilor școlilor, manuale pentru școlile cu limba de predare sârbo-croată.

Disciplina fiind facultativă, de obicei nu se realiza notarea elevilor, și, în consecință, frecvența acestora era slabă, interesul de a-și însuși cunoștințele fiind scăzut.

Dușița Zivanov mai preciza că existau și cazuri în care elevii care au învățat primele patru clase în limba sârbă erau nevoiți să urmeze în continuare școli în care nu mai aveau posibilitatea să învețe în limba maternă, din lipsa cadrelor didactice necesare.

Se mai arăta că existau localități unde funcționau doar școli românești, dar în cadrul acestora limba sârbă era studiată facultativ, nivelul fiind de asemenea scăzut (Denta, Giera, Becicherecu Mic).

Pentru remedierea acestei stări de lucru se propunea elaborarea de programe școlare, editarea de manuale școlare în limba sârbo-croată, iar în școlile cu limba de predare română, limba maternă să fie studiată ca disciplină obligatorie. Se mai solicita o înzestrare mai bună a bibliotecilor acestor școli cu operele literare necesare studierii literaturii sârbe clasice și contemporane, analizându-se și posibilitate importării lucrărilor respective din Iugoslavia.

În cuvântul său, inspectorul școlar Milan Tošici sublinia că situația învățământului în limba sârbă nu era așa de rea, precizând că acolo unde au existat solicitări și era întrunit numărul de copii pentru înființarea unei școli, autoritățile competente au trecut la organizarea acesteia, fiind dat ca exemplu cazul localității Foeni.

Tošici propunea în vederea elaborării unor manuale școlare de calitate ca traducerea acestora să aibă loc la Timișoara, unde existau mai multe posibilități de consultare a specialiștilor, precum și introducerea de către Ministerul Învățământului a predării limbii sârbe în școlile tehnice și profesionale.

Svetomir Raicov („Banatske novine”, scriitor) s-a referit în intervenția sa la activitatea literară, evidențiind că până la finele anului urmau să fie publicate încă 6 lucrări ale scriitorilor sârbi. Totodată, în cadrul Asociației scriitorilor din Timișoara își desfășura activitatea un cenaclu de limbă sârbă, iar revista literară „Knjizevni zivot” (organ al Uniunii Scriitorilor din România) apărea de două ori pe an.

Vorbitorul propunea ca revista literară „Orizont” să ofere un spațiu mai mare scriitorilor din rândurile minorităților naționale, remarcând și faptul că exista o răspândire prea mică a cărților în limba sârbă precum și o aprovizionare deficitară a bibliotecilor (SJANT, d. 5/1971, f. 117-126).

Roțcov Svetislav (redactor șef adjunct la „Banatske novine”) informa Plenara că publicația „Banatske novine” a editat o serie de materiale privind viața și activitatea marelui iluminist sârb Dositei Obradovici, precum și studii referitoare la folclorul din satele carașovene și din Clisura Dunării (SJANT, d. 5/1971, f. 136-137).

Vasile Obradov (vicepreședintele Consiliului) deplângea lipsa unui cor sârbesc în județul Timiș, care să interpreteze cântece sârbești pe scenele căminelor culturale și în școlile cu predare în limba sârbă.

Obradov evidenția și inexistența formațiilor artistice în multe localități cu populație sârbă, nefiind asigurată nici baza materială pentru desfășurarea activităților culturale în unele locuri. Pentru îndreptarea lucrurilor era nevoie de o activitate mai intensă din partea cadrelor didactice de naționalitate sârbă, a Comitetului de Cultură și Artă, a conducerilor Căminelor culturale și a Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă.

Un rol important în revigorarea vieții culturale a sârbilor bănățeni îl putea avea și realizarea unei emisiuni în limba sârbă la televiziunea națională (SJANT, d. 5/1971, f. 147).

Reprezentantul comunității sârbe din Sânmartinu Sârbesc a prezentat bogata activitate a cercului literar „Dositei Obradovici”, constituit în anul 1965, fiind scrise peste 500 de poezii, patru piese de teatru pentru Căminele culturale, trei culegeri de poezii, 11 reportaje literare în limba română și sârbă, organizate 10 simpozioane literare etc., iar formația artistică a prezentat, cu succes, spectacole în Iugoslavia, respectiv la Vârșeț și Uljma.

În ciuda acestor împliniri, se arăta în continuarea cuvântării, membrii cercului literar întâmpinau mari greutăți în editarea scrierilor lor atât la nivel local cât și central (SJANT, d. 5/1971, f. 130-134).

În intervenția sa, Traian Bunescu, președintele Comitetului de Cultură și Artă preciza că pentru o valorificare superioară a folclorului s-a discutat cu reprezentanții Comitetului de Stat să fie aprobată mărirea schemei cu încă trei metodiști la Casa de creație.

Referindu-se la desființarea Ansamblului sârb de stat, Bunescu sublinia că acesta a încetat să existe „în urma unui H.C.M.”, hotărârea producând efecte negative și asupra altor formații artistice. În aceste condiții, factorii de decizie județeni au intenționat și parțial au reușit să lărgască tematica Ansamblului „Banatul” cu piese din folclorul sârbesc.

Trebuia constituit un ansamblu mixt, care să valorifice folclorul român, german, maghiar și sârb, în urma intervenției făcută la Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă aprobându-se ca la Ansamblul „Banatul” să rămână 40 de posturi. Se va încerca și înființarea la Timișoara a unui ansamblu folcloric sârb de amatori (SJANT, d. 5/1971, f. 145-146).

În cuvântul său, primul secretar al Comitetului județean PCR Timiș, Mihai Telescu preciza că în privința comunității sârbe din județ nu existau, cu excepția chestiunii Ansamblului și a celei privitoare la învățământul în limba sârbă, probleme deosebite.

Analizând aspectele politice, el sublinia nevoia ca intelectualii sârbi să participe mai intens la acțiunile de propagandă.

Referindu-se la chestiunile culturale, primul-secretar arăta că la Timișoara va lua ființă o editură, care va tipări lucrări și în limba sârbă.

În ceea ce privea Ansamblu folcloric sârb de stat, liderul comunist județean sublinia că acesta nu a fost desființat cu acordul Comitetului județean PCR Timiș, care a fost împotriva hotărârii.

În opinia sa trebuia să se acorde o importanță mai mare formațiilor artistice de amatori, să fie create echipe de amatori, „Să compensăm lipsa acestui ansamblu cu dezvoltarea mișcării de amatori”.

Abordând problema învățământului în limba sârbă, Telescu solicita ca Inspectoratul școlar județean împreună cu Consiliul oamenilor muncii de naționalitate sârbă să analizeze serios situația, să vadă dacă erau întrunite condițiile pentru înființarea de noi secții sau școli în limba respectivă.

Totodată, trebuia acordată o mai mare atenție pregătirii cadrelor didactice care urmau să predea în astfel de instituții de învățământ.

În privința ziarului în limba sârbă, vorbitorul arăta că dacă erau realizate criteriile (număr de cititori etc.), vor fi efectuate demersurile necesare pentru ca acesta să apară de două sau de trei ori pe săptămână.

Referindu-se la revista literară în limba sârbă, Mihai Telescu atrăgea atenția că în cazul în care erau „lucrări mai puțin principiale” acestea să nu fie publicate, trebuind să apară doar cele „cu o ținută corespunzătoare” (evident din punct de vedere ideologic n.a.) (SJANT, d. 5/1971, f. 150-153).

Cu acest prilej au fost aleși 18 noi membri în componența Consiliul județean Timiș al oamenilor muncii de naționalitate sârbă, iar Milorad Blagoiev (secretar al Consiliului popular județean Timiș) a devenit vicepreședinte al Biroului Consiliului. Ca membrii ai aceleiași for de conducere au fost votați și Milan Tošici, Maria Lungu Paitici (medic stomatolog) (*Drapelul roșu*, 9 aprilie 1971, p. 1).

În documentul intitulat „Probleme ridicate cu ocazia ședinței plenare din 8 aprilie 1971” (datat 28 aprilie 1971) se arăta că în domeniul învățământului în limba sârbă s-a propus analizarea, împreună cu Inspectoratul școlar județean, a posibilității înființării de noi secții și clase în limba maternă. Totodată, se recomanda Editurii Didactice și Pedagogice să constituie colective de cadre didactice pentru traducerea și realizarea cât mai urgentă a manualelor școlare în limba sârbo-croată.

În vederea împlinirii acestui demers, se arată în continuarea materialului, la 24 aprilie 1971 un reprezentant al Editurii Didactice și Pedagogice a stabilit legătura cu membrii Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă și cu Inspectoratul școlar județean, fiind făcute propuneri concrete în vederea creșterii calității manualelor existente.

S-a solicitat, de asemenea, ca predarea limbii sârbe în școlile cu predare în limba română (clasele I-XII) să devină obligatorie și nu facultativă ca până în acel moment, iar predarea limbii române în școlile și secțiile în limba sârbă să fie realizată de către cadrele didactice care stăpâneau bine ambele limbi.

Se mai avea în vedere tipărirea de către Editura Kriterion a unor cărți necesare elevilor, iar pentru aceasta Consiliul împreună cu Inspectoratul școlar județean urmau să alcătuiască un colectiv de specialiști care avea menirea să întocmească lista cu lucrările respective.

La aceeași editură era propusă realizarea în limba română a unei culegeri care să conțină cele mai valoroase opere ale scriitorilor sârbi din România.

De asemenea, se prevedea tipărirea de către Casa de creație populară din județul Timiș a unei culegeri care să cuprindă creațiile membrilor cenaclului literar „D. Obradovici” din Sânmartinu Sârbesc, precum și a unor piese de teatru care să fie utilizate de către căminele culturale din așezările cu populație sârbă.

Se mai urmărea înzestrarea bibliotecilor comunale și satești, a secțiilor și școlilor cu predare în limba sârbă cu cărți din domeniul politic, beletristic și tehnico-științific, specificându-se că, în măsura posibilităților, cele beletristice și tehnico-științifice să provină din Iugoslavia.

Tot în sfera publicistică, s-a recomandat ca redacția „Banatske novine” să editeze odată la două luni un supliment literar, iar lunar un supliment pentru copii. Pe de altă parte, publicațiile locale în celelalte limbi și revista literară „Orizont” trebuiau să acorde o importanță mai mare lucrărilor literare în limba sârbă, în vederea unei cunoașteri mai bune a acestora.

Concomitent, centrul de difuzare a cărții era solicitat să adopte măsurile corespunzătoare în vederea unei difuzări mai bune a cărților în limba sârbă.

Pentru o informare la timp a populației sârbe din județul Timiș cu evenimentele politice, economice, culturale interne și externe se propunea ca emisiunea în limba sârbă a Studioului de radio Timișoara să transmită zilnic astfel de informații. Aceasta deoarece „Banatske novine” apărea săptămânal, iar în acel moment multe din știri nu mai erau de actualitate.

De asemenea, se solicita Consiliului Național al Radioteleviziunii Române să introducă în grila de program a televiziunii, periodic, și emisiuni în limba sârbo-croată.

Se cerea ca forurile competente să analizeze posibilitatea reapariției Ansamblului sârb de Stat de Căntece și Jocuri, iar Consiliul județean al sindicatelor să pună la dispoziția formațiilor artistice de amatori sârbești (în special a celor din Timișoara) baza materială necesară pentru a-și desfășura activitatea în condiții normale.

În document se mai solicita ca hotărârile Consiliului popular județean să fie publicate și în limba sârbă. Se propunea, de asemenea, să fie analizată posibilitatea și oportunitatea ca și în județul Arad să se constituie un Consiliu al oamenilor muncii de naționalitate sârbă (în acel moment un consiliu al oamenilor muncii de naționalitate sârbă își desfășura activitatea în județul Caraș-Severin) (SJANT, Fond Consiliul oamenilor muncii de naționalitate sârbă din județul Timiș, d. 5/1971, f. 5-7).

După Plenara Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă din județul Timiș, conducerea organizației a întreprins demersurile necesare pentru rezolvarea unor probleme care au fost discutate la întrunirea respectivă.

Astfel, la 14 mai 1971 a adresat o solicitare Consiliului popular al municipiului Timișoara prin care făcea propuneri de redenumire a unor străzi din oraș (SJANT, d. 5/1971, f. 71).

Printre numele personalităților de etnie sârbă avute în vedere în acest sens se numărau Dositei Obradovici, „cel mai mare iluminist sârb”, Obrad Comanov, născut la Cenei și decedat în 1969, membru de partid din ilegalitate, care s-a aflat la închisoare cu Gheorghe Gheorghiu Dej și Emil Bodnăraș, Bora Marcov născut la Diniaș, activist UTC, „omorât de fasciști în 1946 la Timișoara”, Dușan Vasiliev, poet care a trăit și a creat mulți ani la Timișoara, Branco Radicevici „unul dintre cei mai mari poeți sârbi”, legat de Timișoara și el, Giura Iacșici, poet și pictor care a trăit, studiat și și-a elaborat opera în capitala Banatului (SJANT, d. 5/1971, f. 166).

Comitetul de Cultură și Artă era chemat ca, împreună cu Consiliu, să contribuie la intensificarea activității cultural-educative în localitățile cu populație sârbă, precum și la o dotare mai bună a bibliotecilor din comunele respective cu cărți cu conținut politic, beletristic etc.

Se avea în vedere și analizarea posibilității creării unui ansamblu sârb de amatori care să activeze pe lângă Casa de cultură a municipiului Timișoara (SJANT, d. 5/1971, f. 72).

Într-o altă solicitare, trimisă pe adresa Casei de creație populară a județului Timiș, se aducea în discuție eventualitatea tipăririi de către instituția respectivă a unei culegeri alcătuită din lucrările membrilor cenaclului literar „D. Obradovici” pentru cunoașterea activității acestui „prim cerc literar din mediul rural”.

De asemenea, se propunea traducerea și tipărirea de către Casă a unor materiale necesare activității formațiilor artistice sârbești ale căminelor culturale (SJANT, d. 5/1971, f. 73).

În răspunsul său, Casa de creație populară a județului Timiș arăta că existau multiple posibilități pentru editarea unor materiale care să cuprindă diverse repertorii necesare formațiilor artistice sârbești de amatori, evidențiindu-se că în volumul cu lucrări corale care se afla în acel moment sub tipar erau incluse și două prelucrări de folclor sârb aparținând compozitorului Sava Ilin.

În privința cenaclului literar „Dositei Obradovici”, lucrările membrilor acestuia trebuiau să fie trimise Casei pentru a fi citite, urmând ca apoi să fie înaintate spre aprobare pentru a fi tipărite și achiziționate Casei centrale a creației populare București.

În adresă se mai preciza că în planul editorial din anul 1971 erau prevăzute traducerea și editarea a încă trei piese de teatru într-un act în limba sârbă, membrii Consiliului fiind solicitați să participe la alegerea acestora (SJANT, d. 5/1971, f. 168).

În legătură cu cercetarea istoriei sârbo-croaților din România a fost contactat Institutul de istorie Nicolae Iorga, conducerea Consiliului fiind interesată dacă existau astfel de preocupări, dorind să-și aducă aportul la cercetările științifice referitoare la această tematică și propunând în acest sens un colectiv format din Dușan Sablici, Milan Tošici, Emanuel Golub.

Totodată, prestigioasa instituție era invitată să contribuie la popularizarea istoriei sârbo-croaților din România, prin publicarea unor studii „care credeți dvs. de cuviință” în „Banatske novine” (SJANT, d. 5/1971, f. 74).

Conducerea Institutului de Istorie Nicolae Iorga (prin semnătura academicianului Ștefan Ștefănescu) răspundea Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă că avea preocupări referitoare la cercetarea trecutului populației sârbo-croată de pe teritoriul României și își exprima bucuria față de propunerea de colaborare venită din parte conducerii organizației, urmând să-i fie solicitat sprijinul ori de câte ori era nevoie. Totodată se preciza că aceasta va fi informată de rezultatele cercetărilor privind tema respectivă (SJANT, d. 5/1971, f. 243).

Inspectoratul școlar județean Timiș era solicitat să analizeze dacă era fezabilă înființarea unor secții și clase cu limba de predare sârbă în localitățile Stanciova, Recaș, Deta, Denta, Sângeorge, Gelu, Variaș, Sânpetru Mare, Cenadu Mare.

De asemenea, Inspectoratului era rugat să propună Ministerului Învățământului adoptarea de măsuri în vederea unei mai bune înzestrări a bibliotecilor școlare din școlile sârbești cu lucrări beletristice și material didactic corespunzător.

A fost contactată și Editura Kriterion pentru elaborarea unei culegeri în limba română care să cuprindă cele mai bune opere ale poeților și prozatorilor sârbi din România, în scopul cunoașterii creației literare în limba sârbă.

Membrii Consiliului mai aveau în vedere și publicarea, de către aceeași editură, a unor cărți pentru copii și elevii de etnie sârbă, în conformitate cu programa școlară (SJANT, d. 5/1971, f. 75-76).

Au fost făcute demersuri pe lângă Consiliul Național al Radiodifuziunii și Televiziunii Române ca în cadrul emisiunii în limba sârbă a Studioului de radio Timișoara să fie difuzate și știri politice interne și externe de interes general, aceasta deoarece la postul de radio respectiv erau prezentate doar informații de interes local. Pe de altă parte, emisiunile erau considerate a fi programate la ore nepotrivite pentru ascultători (dimineața între 6,45 și 7, iar după amiază între 17,15 și 18).

Totodată, se venea cu sugestia ca Televiziunea să includă, periodic, în programul său și emisiuni în limba sârbo-croată (SJANT, d. 5/1971, f. 77-78).

În „Informare privind activitatea Consiliului județean Timiș al oamenilor muncii de naționalitate sârbă pe anul 1971”, din 2 decembrie 1971, se arăta că au fost elaborate materialele necesare pentru îmbunătățirea conținutului manualelor școlare în limba sârbă, a unei antologii de texte literare pentru clasele I-X, precum și a unei culegeri muzicale pentru elevii claselor I-XII din școlile și clasele cu predare în limba sârbă.

În același timp, membrii Consiliului au contribuit la procesul de înființare la Timișoara a unei secții în limba sârbă a Editurii Didactice și Pedagogice, precum și la găsirea unor soluții ca în cadrul colectivului Ansamblului profesionist „Banatul” să fie angajați artiști care să interpreteze piese folclorice sârbești.

Tot în acest sens, la Timișoara s-a constituit ansamblul de amatori „Zora”, devenit renumit în scurt timp.

Membrii Consiliului au activat pentru impulsionearea creației artistice, științifice și literare în limba sârbă, pentru valorificarea patrimoniului cultural și folcloric.

În document se precizează că încă nu s-au găsit soluții la o serie de probleme pe care conducerea Consiliului le-a ridicat în fața autorităților, precum neacordarea unui spațiu mai mare de emisie secției în limba sârbă de la radio Timișoara în vederea difuzării unor știri „generale” interne și externe, Televiziune Română nu a inclus în grila de program o emisiune în limba sârbă care să prezinte aspecte importante din viața și activitatea sârbilor din România.

În privința presei, gazeta „Banatscke novine” apărea în continuare săptămânal, în timp ce „influența mijloacelor de comunicare de masă precum și a turiștilor străini este puternică în județul nostru”.

De asemenea, din cele 8 propuneri pentru deschiderea unor secții sau școli în limba sârbă nu a fost rezolvată niciuna, în aceeași situație prezentându-se chestiunea difuzării cărții în limba sârbă. Se preciza că bibliotecile, în special cele din mediul rural, erau deficitare la capitolul cărți în limba sârbă, dețineau cărți vechi, tirajul cărților publicate ca și difuzarea acestora fixându-se în mod arbitrar, defectuos (SJANT, d. 5/1971, f. 105, 107-109).

O adresă a Comitetului pentru Cultură și Artă al județului Timiș cu titlul „Informare privind munca cultural-educativă și artistică în rândurile naționalităților conlocuitoare din județul Timiș” evidențiază că existau 32 de formațiuni artistice sârbești, din care cinci coruri și grupuri vocale, 8 orchestre de muzică populară și ușoară, 9 echipe de dansuri, și 10 de teatru. În document era evidențiată formația de tamburași din Sânnicolau Mare (SJANT, d. 5/1971, f. 154, 158).

Consiliul oamenilor muncii de naționalitate sârbă a mai sprijinit realizarea la Sânmartinu Sârbesc a unei expoziții permanente de artă plastică contemporană, prima de acest gen în mediul rural din județ, ajutând de asemenea, în mod organizat, formațiile artistice de amatori sârbești să participe la festivalul bienal „I. L. Caragiale” (SJANT, d. 5/1971, f. 180-181).

„Planul de muncă pe perioada decembrie 1971-aprilie 1972” elaborat de către conducerea Consiliului avea în vedere întreprinderea, împreună cu Centrul de difuzare a cărții, a unui studiu pentru o mai bună circulație a cărții în limba sârbă, precum și pentru înzestrarea bibliotecilor din mediul rural și a celor școlare cu predare în limba sârbă.

În același timp se urmărea implicare specialiștilor de naționalitate sârbă pentru reorganizarea și intensificarea activității artistice a formațiilor de amatori sârbești care aveau o veche tradiție, precum cele din Dinaș, Ivanda, Rudna, Foeni, Sânpetru Mare, Beregsău Mic, Variaș, Soca, Petrovaselor (de acest punct din program răspundea recunoscutul interpret sârb Laza Cnejevici).

Erau ajutate, în continuare, ansamblurile folclorice din Sânmartinu Sârbesc și din Timișoara („Zora”), urmărindu-se îmbogățirea repertoriului acestora. Ultimul urma să susțină primul său spectacol la Timișoara și apoi în câteva localități cu populație sârbă.

Organizația va sprijini mai sistematic formația de teatru în limba sârbă care activa în cadrul Studioului experimental „Thalia” în vederea organizării deplasărilor și prezentării unor spectacole în localități în care locuiau etnici sârbi, fiind prevăzute astfel de programe în luna decembrie în Cenei și Timișoara.

Totodată se urmărea organizarea unei întâlniri cu studenții timișoreni de naționalitate sârbă pentru impulsionarea activității artistice de amatori și valorificarea superioară a folclorului sârbesc.

În localitățile Variaș și Dinaș erau programate două seri literare, urmate de spectacole artistice la care să participe cei mai buni soliști și tamburași din Timișoara.

În programul de activitate al Consiliului se prevedea și sprijinirea inițiativei cercului literar „D. Obradovici” pentru organizarea unei seri literare „D. Obradovici”, la care să fie prezenți scriitori, critici literari, profesori de limba sârbă.

De asemenea, organizația își propunea să ajute Studioul de radio Timișoara în realizarea unor spectacole cu public la Soca, Sânpetru Mare și Cralovăț, care urmau să fie înregistrate și transmise în cadrul emisiunilor culturale duminicale ale postului de radio (SJANT, d. 6/1972, f. 1-3).

Într-un alt material, intitulat „Probleme de perspectivă” (redactat de mână), se prevedea înfăptuirea până la sfârșitul anului 1972 a unui studiu referitor la istoricul populației sârbe din România, iar împreună cu Consiliul Culturii și Educației Socialiste și Inspectoratul școlar județean a unui sondaj privind dotarea bibliotecilor comunale, sătești și școlare cu carte în limba sârbă.

Se va acorda sprijin Muzeului Banatului pentru achiziționarea unor tablouri ale pictorilor sârbi legați de Banat (SJANT, d. 6/1972, f. 9).

Problema publicațiilor în limba sârbă a fost analizată și în cadrul unei ședințe a Biroului Comitetului județean PCR Timiș din 6 decembrie 1971. În intervențiile lor, Vasile Obradov și Milan Iovanovici subliniau că „Banatske novine” apărea săptămânal, fiind singurul ziar care informa cititorii în limba sârbă din județele Timiș, Caraș-Severin și Arad. Aceștia mai arătau că din cauza ritmului de apariție, s-au creat nemulțumiri în rândul cititorilor săi, propunând în consecință ca „Banatske novine” să apară de mai multe ori pe săptămână, iar în Caraș-Severin, unde trăiau 19.000 de locuitori de naționalitate sârbă, să fie înființată o subredacție la Reșița.

Față de aceste solicitări, Mihai Telescu a propus varianta apariției publicației de două ori pe săptămână, în 8-12 pagini întrebându-se „oare nu putem să dăm ceva în plus pentru populația sârbă care să ne folosească mai mult și nouă? Mai ales vârstnicii, dacă nu au publicația noastră citesc publicațiile apărute în Republica Socialistă Federativă Iugoslavia.”

Ion Spălățelu (șef sector presă locală din cadrul Secției de presă a CC al PCR) afirma cu acest prilej că nu existau restricții de hârtie privitoare la presa în limbile minorităților, soluția trebuind a fi găsită de către reprezentanții populației sârbe care să solicite și să înainteze propunerea organelor centrale și secției de presă.

Telescu și-a exprimat în final opinia potrivit căreia Comitetului Central al partidului să i se propună ca ziarul să apară de trei ori pe săptămână, „pentru că trebuie

să acoperim această lipsă de publicație fiindcă altfel, o acoperă și intervin alții” (SJANT, Fond Comitetul județean PCR Timiș, d. 7/1971, f. 132-147).

Într-o „Informare” a conducerii Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă din județul Timiș, cu data de 12 iunie 1972, se arăta că acesta a contribuit în mod concret la reînființarea unor formații artistice și culturale, fiind reconstituite la Foeni, Cenei, Sânnicolau Mare, Variaș, Petrovaselo etc. formațiile de tamburași.

În același timp, au fost editate lucrări literare, antologii, iar în comunele cu populație sârbă precum Cenad, Soca, Sânmartinu Sârbesc, Petrovaselo, Gelu, Cenei au avut loc conferințe, programe cultural-artistice, simpozioane, astfel de acțiuni desfășurându-se și la Timișoara la Casa de cultură a studenților.

Tot în plan cultural-artistic s-a constituit secția sârbă a Ansamblului „Banatul”, s-a înființat Ansamblul de amatori de cântece și dansuri „Zora”, s-a organizat la Timișoara secția sârbă a Editurii Didactice și Pedagogice, a reapărut suplimentul literar și pentru copii în cadrul ziarului „Banatske novine” (SJANT, Fond Consiliul oamenilor muncii de naționalitate sârbă din județul Timiș, d. 6/1972, f. 22-24).

Alte realizări la care și-a adus aportul Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă sunt cuprinse în „Referatul privind activitatea depusă în perioada aprilie 1971-aprilie 1973”, unde se semnalează apariția „Culegerii de proverbe și zicători sârbe” aparținând învățătorului Jiva Pașici.

Prin constituirea la Timișoara a subredacției sârbe a Editurii Didactice și Pedagogice și formarea unui colectiv de cadre didactice, s-a reușit redactarea la standardele cerute ale manualelor școlare pentru școlile și secțiile cu predare în limba sârbă.

Astfel, au fost realizate șase noi traduceri de manuale, elaborate două manuale școlare originale, revizuite trei și reeditate patru, fiind tipărite de către conferențiarul universitar Mirco Jivcoviți antologii de culegeri de texte literare pentru elevii claselor I-IV și V-X.

A început, pe baza propunerilor unor cadre didactice, editarea la Editura Kriterion a operelor clasicii literaturii sârbe pentru elevi și pentru bibliotecile școlare.

În privința vieții cultural-artistice, în cadrul Ansamblului „Banatul” activează grupul de folclor sârb „Kolo”, în cuprinsul ziarului „Banatske novine” apăreau pagini de suplimente literare și pentru copii, au fost publicate 5 piese de teatru în traducere și una originală, s-au editat 8 monografii, iar la editura Didactică și Pedagogică se afla (de mult timp, potrivit documentului) spre a fi publicată o antologie muzicală scrisă de Sava Ilici (SJANT, d. 7/1973, f. 17-27).

Prin constituirea Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă din județul Timiș (ca și a celorlalte naționalități) regimul comunist din România a urmărit să dețină un control total și asupra acestei minorități.

Noua organizație a avut o serie de sarcini politice, în special de natură propagandistică, trebuind să propage în rândul populației sârbe din județ, politica internă și externă a Partidului Comunist și a statului român sau să o mobilizeze pentru

a participa la evenimentele politice importante care s-au desfășurat în perioada pe care am analizat-o (alegeri, aniversări etc.), obiective pe care în contextul politic dat (un regim comunist) nu le putea refuza. Dar din solicitarea primului-secretar al Comitetului județean PCR Timiș ca intelectualii de naționalitate sârbă să participe mai intens la acțiunile de propagandă politică reiese că aceștia nu au aderat cu entuziasm la ideologia comunistă, nefiind încântați să fie antrenați în astfel de activități.

Pe de altă parte, membrii Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă au fost preocupați de păstrarea tradițiilor culturale ale sârbilor din Banat, de dezvoltarea vieții spirituale a acestora.

În acest sens au avut în vedere crearea de formații folclorice, de teatru, precum și intensificarea activității a celor existente, punerea în valoare a creațiilor pictorialilor sârbi care au activat în Banat, expunerea în cadrul Muzeului Banatului a unor piese etnografice sârbești de valoare.

Concomitent, organizația care a reprezentat interesele minorității sârbe din județ s-a preocupat de dezvoltarea rețelei școlare în limba sârbă, de îmbunătățirea calității manualelor școlare utilizate în aceste școli.

Conducerea Consiliului s-a îngrijit și de înzestrarea bibliotecilor din localitățile cu o populație sârbă numeroasă cu cărți beletristice, științifice scrise în limba sârbă, solicitând autorităților competente posibilitatea aducerii acestora din Iugoslavia.

Au fost făcute eforturi pentru o circulație mai bună a cărții în limba sârbă, pentru cunoașterea operelor scriitorilor sârbi din România, inclusiv prin traducerea acestor scrieri în limba română.

S-a urmărit și realizarea unei istorii a sârbilor din România, pentru aceasta constituindu-se un colectiv de specialiști.

În ciuda faptului că activitatea Consiliului a pornit greoi, în perioada 1968-1972 au fost înregistrate o serie de realizări importante, benefice pentru locuitorii sârbi din județul Timiș.

Astfel, la Timișoara a fost înființată o secție în limba sârbă a Editurii Didactice și Pedagogice, a fost îmbunătățită calitatea manualelor școlare în limba sârbă, în rețeau școlară au apărut noi secții de predare pentru copii provenind din rândul etnicilor sârbi (nu în măsura cerută de conducerea Consiliului), au fost organizate mai multe ansambluri folclorice de amatori, precum și prima expoziție permanentă de artă plastică în mediul rural (Sânmartinu Sârbesc).

În același timp s-au organizat cenacluri literare, au avut loc întâlniri cu scriitorii și alți oameni de cultură sârbi, au fost aniversate personalități aparținând culturii sârbe, s-au desfășurat schimburi culturale atât cu sârbii din județul Caraș-Severin (prin intermediul Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă din județul respectiv) cât și cu cei din Iugoslavia.

Consiliul a sprijinit și activitatea cenaclului „Dositei Obradovici” din Sânmartinu Sârbesc, deosebit de activ la sfârșitul deceniului al șaptelea și începutul celui următor din secolul trecut.

Un moment sensibil l-a constituit decizia nejustificată a guvernului român de desființare a Ansamblului sârb de Stat de Căntece și Jocuri din Timișoara, reprezentativ pentru comunitate sârbă din România, ce s-a bucurat de apreciere și pe plan internațional, în special în Iugoslavia.

Documentele evidențiază că încetarea activității acestuia a produs reacții de nemulțumire în rândul populației sârbe din Banat, dar și de consternare în țara vecină. În ciuda apelurilor făcute de către reprezentanții Consiliului, ca și a conducerii forurilor politice și culturale județene (care nu au fost de acord cu decizia) autoritățile centrale nu au mai revenit asupra măsurii, creându-se pentru prezentarea folclorului sârbesc o secție sârbă în cadrul Ansamblului „Banatul”.

Conducerea Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă a fost preocupată și de situația publicațiilor în limba sârbă, urmărind ca principalul ziar „Banatske novine” să apară de mai multe ori pe săptămână, de acest aspect fiind interesate și autoritățile comuniste județene. Aceasta deoarece, în opinia lor, în condițiile în care în publicația sârbă de la Timișoara nu apăreau știri referitoare la viața internațională, la alte subiecte politice, economice, sociale importante, cititorii sârbi aveau tendința de a se informa din presa iugoslavă. Ori se știe aceasta era mult mai transparentă, cititorii putând intra astfel în posesia unor informații pe care regimul comunist român nu dorea să fie aflate.

Din analiza documentelor cercetate rezultă că nu toate dezideratele susținute de către conducerea Consiliului oamenilor muncii de naționalitate sârbă din județul Timiș au fost satisfăcute în perioada 1968-1972 de către autoritățile de resort.

Putem conchide că în ciuda unor compromisuri politice pe care Consiliul oamenilor muncii de naționalitate sârbă a fost nevoit să le facă, activitatea acestuia din perioada 1968-1972, a fost benefică pentru comunitatea sârbă din județul Timiș, contribuit la impulsivarea vieții cultural-artistice a sârbilor din Banat, la conservarea tradițiilor acestei minorități care a avut un rol important în viața provinciei.

Referințe bibliografice

- Cerović, Ljubivoje. 2005. *Sârbii din România. Din evul mediu timpuriu până în zilele noastre*. Timișoara: Uniunea Sârbilor din România.
- Stepanov, Liubomir. 2006. *Uniunea Sârbilor din România*. Timișoara: Uniunea Sârbilor din România.
- Rămneanțu, Vasile. 2004. *Consiliul oamenilor muncii de naționalitate germană din județul Timiș între directivele Partidului Comunist Român și apărarea intereselor șvabilor bănățeni (1968-1973)*, în „Banatica”, nr. 34.

Fonduri arhivistice

- Serviciul Județean Timiș al Arhivelor Naționale, Fond Comitetul județean PCR Timiș, 1968-1971.
- Serviciul Județean Timiș al Arhivelor Naționale, Fond Consiliul oamenilor muncii de naționalitate sârbă din județul Timiș, 1968-1973.

Presă

- Drapelul roșu*, 1970-1971.
- Scânteia*, 1968.